

توضیحات:

- ویژه آزمون آموزش و پرورش
- حیطة تخصصی هنرآموز گرافیک
- خلاصه + نکات مهم

خلاصه و نکات مهم

خط در گرافیک

پایه دوازدهم کد ۲۱۲۶۲۱

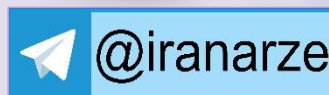
iranarze.ir/a1

دانلود سوالات استخدامی آموزش و پرورش

iranarze.ir/a2

دانلود منابع و جزوات استخدامی آموزش و پرورش

« انتشار یا استفاده غیر تجاری از این فایل، بدون حذف لوگوی ایران عرضه، مجاز می باشد »

❖ فصل اول: خلاصه خط در گرافیک پایه دوازدهم کد ۲۱۲۶۲۱ - صفحه ۲

❖ فصل دوم: نکات مهم خط در گرافیک پایه دوازدهم کد ۲۱۲۶۲۱ - صفحه ۲۱

فصل اول: خلاصه خط در گرافیک پایه دوازدهم کد ۲۱۲۶۲۱

تاریخچه خط و پیدایش الفبا

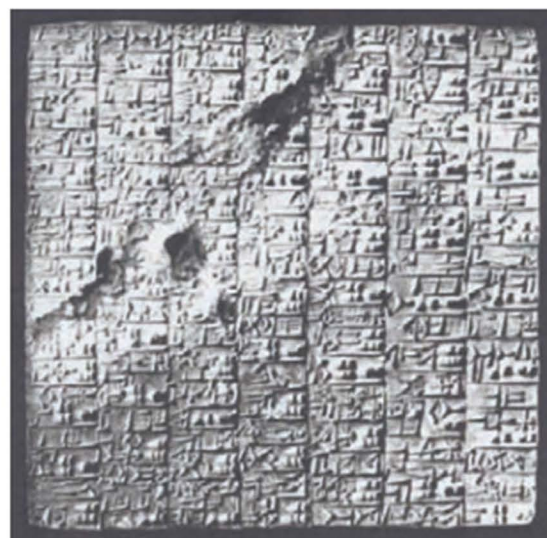
مقدمه

انسان با این که حدود یک میلیون سال پیش پا به عرصه وجود گذاشته، اما فقط شش هزار سال است که سابقهٔ نوشتن دارد. ده ها هزار سال پیش از نوشتن، نقش مایه ها، علامت ها، و تصاویر برای رساندن پیام های ساده به کار گرفته شده است. بنابراین سیر تحول خطوط در تاریخ بشر فرآیندی دراز مدت و پیچیده داشته است. ماجرای که از تاریخ و تمدن انسان جداشدنی نیست و هنوز بسیاری از وقایع مهم آن ناشناخته باقی مانده است. ریشه یابی خط، ما را به تصویر هایی میرساند که انسان اولیه برای رساندن پیام و بیان مقاصد و اهداف خود ترسیم مینمود. این تصاویر را میتوان پیشینه خط های کنونی دانست.

۱- نمونه ای از خط تصویری - بین النهرین - هزاره چهارم ق.م

به طور مثال تصویر (خورشید)، با ترسیم شکل ساده ای از (خورشید) و تصویر (ایستادن) با نمایشی از (پا) امکان پذیر میشد. با گسترش روابط انسانی، ارتباط بصری نیز پیچیده تر شد. نیاز به بیان مفاهیم عمیق تر و معانی انتزاعی، خط تصویر نگار را متحول کرد، به گونه ای که علائم تصویری خط، تنها نمایانگر اشیاء و وسایل نبودند بلکه با تغییراتی توانایی بیان اندیشه ها را نیز پیدا کردند. این تحول گامی مهم در تکامل زبان نوشتار بود. علت این امر را باید گسترش جوامع بشری، توسعه ارتباطات و داد و ستدها، نیاز به ثبت قراردادهای و اطلاعات زندگی روزمره دانست. بنابر شواهد موجود، نخستین نظام عملی ثبت در بین النهرین شکل گرفته است. سومری ها برای نوشتن از ساده ترین و در دسترس ترین ماده طبیعی محیط زندگی خود، یعنی گل استفاده کردند. آنها در ابتدا برای نگارش بر روی الواح گلی قابل انعطاف، قلم نوک تیزی را بکاربردند اما حدود سه قرن بعد از قلمهای نوک مثلی استفاده کردند. این ابزار نگارش جدید علاوه بر آنکه به جهت ساختارش بر سرعت نگارش میافزود؛ موجب آن شد که حروف از شکل ترسیم خطی خارج شده و به ترکیباتی انتزاعی شامل خطهای مقطع میخ مانند تبدیل شوند. همین شباهت باعث شد که پس از اکتشافات این خط در قرن هجدهم میلادی آن را "خط میخی" بنامند. این نوآوری یعنی تحول صورت تصویری خط به علائم انتزاعی، گامی مهم در مرحله بعدی تکامل خط بنام "هجایی" بود که در آن هر هجاء با علامتی نگاشته میشد و ترکیب این هجاها با تغییراتی در آهنگ ادا کردن، مفاهیم مختلف را می نمایانده است. خط چینی امروزی ترکیبی از این نوع خط با خط اندیشه نگار است.

ع- لوحه خط میخی بابلی - بین النهرین

فنیقی ها که در جوار سومری ها زندگی میکردند و تاجرهایی موفق بودند، به نظام نوشتاری کارآمدتری برای ثبت نیاز داشتند. آنان دریافتند حداکثر بیست و دو صدای مهم در زبان گفتاریشان وجود دارد و اگر برای هر یک از این صداها علامت مشخصی برگزینند، می توانند زبان خود را فقط با استفاده از همین بیست و دو علامت به نگارش درآورند. این تفکر سبب اختراع خطی شد که آن را آوانگار میگویند.

بعدها رومی ها از الفبای یونانی اقتباس کردند با ایجاد تغییراتی آن را با زبان خود مطابقت داده و الفبای لاتین را بوجود آوردند. همزمان با این دوران، در منطقه آرام (سوریه فعلی) الفبای دیگری که از الفبای فنیقی مشتق شده بود، به نام (خط آرامی) متداول شد و اثر مهمی در تاریخ باقی گذاشت، زیرا کتابهایی از عهد عتیق با همین خط و زبان نوشته شد که منشا شکل گیری خط های عبری و عربی گردید. بنا به گفته محققان، نخستین خط واقعی عربی در اوایل قرن ششم میلادی ابداع شد. این خط در ابتدا از شکل کاملی برخوردار نبود اما با ظهور و گسترش اسلام به سرعت رو به تکامل گذاشت. عامل اصلی این امر کلام آسمانی (قرآن) بود. هنرمندان مسلمان کوشیدند تا تمام ذوق و استعداد و خلاقیت خویش را برای ثبت و نگارش شایسته این معجزه الهی بکار گیرند.

ایرانیان گرچه شیوه نگارش خود را از خط عربی اقتباس کرده بودند ولی با تأثیرپذیری از خط ملی و باستانی خویش و با برخورداری از تجربه، ذوق و قریحه قومی، در شکل حروف و طرز نوشتن الفبای عربی تصرفات و دگرگونی های لطیف و دلپذیری ایجاد کردند. آغاز خط و کتابت در ایران، با اقتباس از خط میخی تمدنهای بین النهرین همراه بود اما ایلامی ها به عنوان اولین حکومت مقتدر ایرانی، راه مستقلى را در این زمینه طی کردند. آنان موفق شدند عالئم خط میخی را که نزد سومریان تا ۲۰۰۰ و نزد بابلیها و آشوریها تا ۸۰۰ علامت داشت را به ۳۰۰ علامت کاهش داده و خط خود موسوم به "ایلامی مقدم" را پدید آوردند.

آریایی ها (مادها و پارس ها) پس از ورود به ایران این خط را اخذ کرده و با ابتکاری در خور تحسین آن را ساده کرده و به ۴۲ علامت کاهش دادند. این خط با عنوان (میخی پارسی) در زمان هخامنشیان به تکامل رسید و به عنوان خط رسمی کتیبه نگاری آن عصر بکار رفت. از این میان می توان به کتیبه های بیستون، تخت جمشید و پاسارگاد اشاره کرد. همزمان با خط میخی پارسی، خط آرامی نیز در این دوره متداول بود که به سبب سهولت در نگارش در امور دیوانی بکار میرفت. قدیمی ترین نمونه این خط در کتیبه نقش رستم و سکه های پادشاهان ایران باستان دیده میشود. بعدها در دوره اشکانیان، ایرانیان با استفاده از خط آرامی (خط پهلوی) را بوجود آوردند که مطابق با روحیه ایرانی حالتی منعطف و دوار داشت. با ظهور این خط، خط آرامی به تدریج منسوخ گردید. در زمان ساسانیان با اقتباس از خط پهلوی، خط جدیدی برای نگارش کتاب دینی اوستا بکاررفت که به (خط اوستایی) شهرت یافت و از نظامی قدرتمند و دقیق برخوردار بود.

۱۵- کتیبه نبطی - حجاز - قرن اول ق.م

فصل دوم: گرافیک چیست؟

هنر طراحی گرافیک (ارتباط تصویری) ریشه‌هایی عمیق در گذشته دارد. تلاش انسان‌های نخستین برای برقراری ارتباط از طریق تصویر به ماهیت طراحی گرافیک بسیار نزدیک است.

واژه گرافیک از مصدر یونانی **Graphein** به معنای (نوشتن) گرفته شده است. ریشه آن در اصل به معنای خراشیدن و حک کردن است.

در روشهای تکثیر قدیمی، سنگ یا مس را با عملی شبیه به خراشیدن نقش میکردند و از طریق برگرداندن طرح بر روی کاغذ آن را تکثیر می کردند. آنها به این طراحی خطی (گرافیک) میگفتند. در سده هجدهم میلادی، انقلاب صنعتی سبب تغییرات بنیادینی در چاپ، حروفچینی و کاغذسازی شد. در این دوران، توانمندی فناوری چاپ در تکثیر، موجب گسترش و سرعت بخشیدن به ارتباطات شد و زبانی که این ارتباطات را ممکن ساخته بود، (گرافیک) بود.

امروزه همه ما در عرصه سینما و تلویزیون و رایانه، روزنامه‌ها و مطبوعات، اعلان‌های تبلیغی و تجاری، علائم راهنمایی و رانندگی، تابلوها، وبسایت‌ها، طراحی شهری و معماری، طراحی فضاهای داخلی و حتی تزئین منزل و لوازم شخصی با طراحی گرافیک سروکار داریم.

عناصر اصلی گرافیک

گرافیک برای انتقال پیام و تاثیر بر مخاطب از عناصر گوناگونی چون تصویر، نوشتار، رنگ، حرکت و... کمک میگیرد.

اما از این میان (تصویر) و (نوشتار) مهمترین نقش را برعهده دارند و عناصر اصلی گرافیک را تشکیل میدهند.

با وجود آنکه هر یک از این عناصر، حوزه بیانی ویژه خود را دارند اما می توانند مکمل هم باشند و به یک ارتباط گرافیکی، شکلی آسان تر، قدرتمند تر، و تاثیرگذارتر ببخشند. این امر باعث شده از دیرباز شاهد تلفیق (تصویر) و (نوشتار) به عنوان یک روش بیانی در ارتباطات باشیم.

در کنار این موضوع باید توجه داشت، بکارگیری این دو عنصر در آثار گرافیک همیشه شکلی برابر و هم وزن نداشته است. به بیان دیگر با مبنا قرار دادن و اهمیت دادن به یک عنصر از اهمیت دیگری کاست. البته تصمیم در این مورد نیازمند شناخت کافی از ویژگی‌های (تصویر) و (نوشتار) و تسلط در طراحی هر یک از آنهاست.

نوشتار

نوشتار، انسان را از وظیفه دشوار بخاطر سپردن رها می سازد و اطلاعات را ماندگار می سازد. خصوصیات دیگر، بیان متمرکز، صریح و ارائه فشرده اطلاعات گفتاری در نوشتار است.

آنچه تاکنون گفته شد ویژگی (کاربردی) نوشتار را در بر میگیرد اما نوشتار علاوه بر خوانده شدن، دیده نیز میشود میتواند در حکم یک عنصر بصری ظاهر شود.

این جنبه بصری و دیداری، راهگشای بروز ویژگی دیگری در نوشتار به نام "زیباشناسی" است که بارزترین شکل آن به نام خوشنویسی در تمدنهای گوناگون پدیدار گردیده است. مجموع این ویژگیها، نوشتار را به عنصری مهم در عرصه گرافیک بدل کرده است که میتواند علاوه بر وظیفه اصلی خود یعنی خوانده شدن، نقش تصویر را نیز به عهده بگیرد و در قالب عنصری جامع در گرافیک مطرح شود.

در کنار امکانات ویژه که نوشتار از آن برخوردار است، باید توجه داشت، اساسآموزههای درک نوشتار بسیار محدودتر از تصویر است و به منطقه جغرافیایی خاصی که به آن زبان گفتگو میکند محدود میشود.

۳- تلفیق تصویر با نوشته - تبعیت فرم حروف از معانی تصویر
Sierfried Oderinat - نسب

تصویر

تصویر، بازنمایی پدیده های عینی و ذهنی در قالبی دیداری است که میتواند به صورت حقیقی (مثل عکس)، مجازی (مثل انیمیشن)، ثابت (مثل نقاشی و گرافیک) و متحرک (مثل فیلم) تجسم پیدا کند.

تصویر نخستین وسیله ارتباطی انسان پیش از تاریخ بوده است و از آن زمان تا کنون برای ثبت و انتقال مفاهیم میان طیف وسیع مخاطبان مورد استفاده قرار گرفته است.

در نگاهی کلی، تصاویر در سه گونه (واقع نما)، (انتزاعی) و (نمادین) ظاهر میشوند و هر یک از این گونه ها، دایره معنایی ویژه ای را در بر میگیرند.

تصاویر واقع نما، بیانی محدودتر، تصاویر انتزاعی بیانی گسترده تر و تصاویر نمادین بیانی عمیق تر دارند.

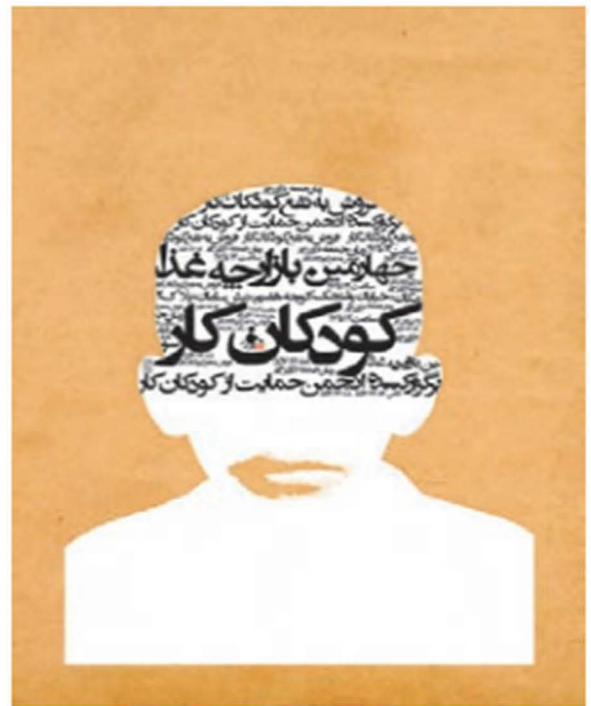
شناخت این ویژگی در تصویر عامل مهمی در شکل دهی به یک بیان گرافیکی است.

انسان، ا هزاران سال پیش میدانسته است که میتواند به کمک تصویر، بسیاری از مفاهیم را به دیگران انتقال دهد. مفاهیمی که یا واژه هایی برای آنها وجود نداشته، و یا به قدر کافی گویا نبوده است.

همانطور که قبلاً اشاره شد، قدیمی ترین خط ها، تصویرهایی بوده‌اند که انسانها برای انتقال پیام و بیان مقاصد و اهداف یا عواطف و احساسات خود، بر دیواره غارها، تنه درختان، یا بر سنگها می نگاشته اند و به طور مثال میتوان به خط هیروگلیف یا (خط تصویری) اشاره کرد.

رابطه نوشتار و تصویر

انسانی که موفق شده بود در یک سیر تکاملی طولانی مدت به الفبا دست یابد برای برقراری ارتباطی موثر با مخاطب نه تنها نوشتار را به تنهایی کافی نمیدانست بلکه نیاز به تصویر را بیش از پیش حس میکرد. به همین منظور نوشته و تصویر را همراه ساخت و بعدها این تلفیق تصویر و نوشتار خود به یکی از مهمترین روشهای بیانی گرافیک تبدیل شد.

۱۹- پوستر انجمن حمایت از کودکان - رضا عابدینی - ۱۳۸۳ ه. ش.

۲۰- ترکیب تصویر و نوشتار - کتیبه بیستون - ۴۸۶ - ۵۲۲ ق. م

ترکیب دقیق و ماهرانه تصویر و نوشتار در گستره حوزه ای به نام (صفحه آرایی) قرار میگیرد که در آن پیام های نوشتاری و تصویری تحت تأثیر متقابل و مکمل یکدیگر واقع میشوند به گونه ای که هر جا (نوشته)، اصل قرار میگیرد تصاویر توصیفی به کمک آن می آیند و مفاهیم را گسترده تر و فهم آنها را آسان و دلپذیرتر میکند. همچنین هرگاه "تصویر" مبنای اثر باشد، نوشتار توضیحی در خدمت آن قرار میگیرد و به آن دقت و صراحت میبخشد. بخش مهمی از این آثار جنبه (مفهومی) دارند به گونه ای که ضمن خوانده شدن عبارت، بار معنایی اثر به راحتی قابل درک است. دسته ای دیگر از جنبه ای (تجربیدی) برخوردارند. در این نمونه ها سهم خوانایی حروف کاهش می یابد و اساساً ترکیب بندی، فرم و رنگ، نقش انتقال مفهوم را برعهده می گیرند. در این موارد حتی اگر حروف خوانده نشوند به دلیل آنکه در ذهن و چشم بیننده از شکلی آشنا برخوردارند، دریافتی فراتر از فرم صرف را بوجود می آورند.

فصل سوم: روش های نگارش

مقدمه

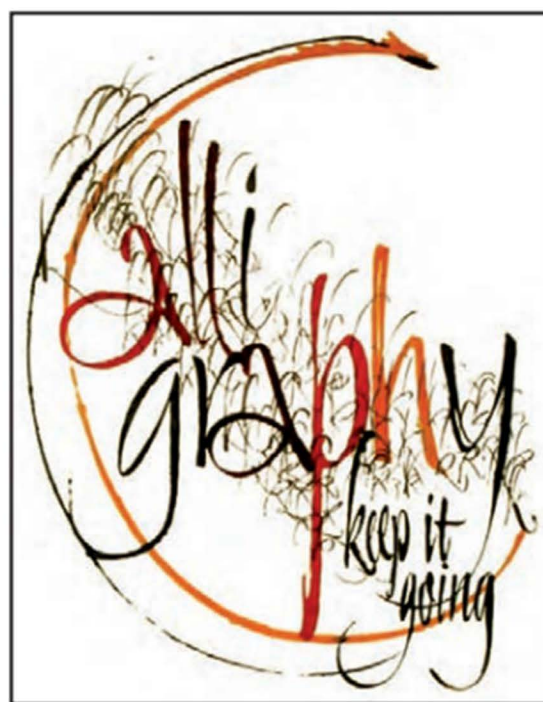
به اطراف خود نگاهی بیندازید، به حضور نوشتار در زندگی روزمره دقت کنید و کمی در مورد آنها بیندیشید. تابلوهای راهنمایی و رانندگی، سر در سینماها، حروف فانتزی و جذاب فروشگاهها، حروف متداول در تیرت روزنامه ها و مجلات، کتیبه های دیوارو... نمونه هایی از آثار نوشتاری اند. دقت در ساختار حروف و بررسی گونه های نوشتاری مختلف این نکته را آشکار میسازد که عناصر نوشتاری با تمام حالتها و شکلهای متنوعشان، به سه روش کلی به نگارش درمی آیند:

۱. خوشنویسی ۲. حروف چینی ۳. دست نویس

در نگاهی کلی نگارش به روش خوشنویسی، روحیه ای فرهنگی و هنری، شیوه حروف چینی کیفیتی رسمی و آموزشی و روش دست نویس روحیه ای آزاد و خالق را منعکس میکند. شناخت این ویژگیها و توجه به تفاوتها و ظرافتهای بیانی هریک میتواند به ویژه در آغاز کار کمک مؤثری در رسیدن به یک اثر مناسب و گرافیکی سالم باشد.

خوشنویسی

خوشنویسی در معنایی کلی عبارت است از خوش نوشتن حروف و کلمات با رعایت اصول هندسی و براساس قواعد از پیش تعیین شده. علاوه بر موارد فوق تحقق خوشنویسی نیازمند زمینه هایی است که از آن جمله می توان به (درک جامعه از نوشتار)، (اهمیت یافتن متن) و (ابزار نگارش) (مهارت) و (قوانینی مبتنی بر هندسه تحریر) اشاره کرد.

۳- نمونه کالیگرافی لاتین - عبارت Calligraphy keep it going

علاوه بر موارد فوق تحقق خوشنویسی نیازمند زمینه‌هایی است که از آن جمله میتوان به "درک جامعه از نوشتار"، "اهمیت یافتن متن" و "ابزار نگارش" "مهارت" و "قوانینی مبتنی بر هندسه تحریر" اشاره کرد.

عدم وجود برخی از این عوامل موجب شده (خوشنویسی) به معنای واقعی تنها در برخی تمدنها و در رسم الخط‌های معدودی مانند فارسی، عربی، چینی ولاتین شکوفا شود. در طی سده‌های متمادی تمدن اسلامی، گونه‌های متنوع و فراوانی از قلم‌های خوشنویسی عربی و فارسی پدید آمد که شاید اشاره کرد که شامل قلم‌های در کمتر تمدنی بتوان سراغ آن را گرفت. از این میان می‌توان به شاخص‌ترین آنها موسوم به (اقلام سته) اشاره کرد که شامل قلم‌های محقق، ریحان، نسخ، ثلث، توقیع و رقاع میباشد.

خط کوفی: اولین قلمی است که برای کتابت قرآن بکار رفت و از آنجا که در شهر کوفه رونق پیدا کرد، آن را (کوفی) نامیدند.

این خط از آغاز عصر اسلامی در ایران به مدت پنج قرن متداول بود. خط کوفی به سرعت در سرزمین‌های اسلامی رواج یافت و در هر منطقه به شیوه‌های متنوعی به نگارش درآمد. انواع رایج در آفریقا و اسپانیا (کوفی مغربی) و گونه‌های رایج در ایران، عربستان، مصر و سوریه (کوفی مشرقی) نام دارند.

تلاش برای زیباترین هرچه بیشتر کلام وحی، خطاطان را بر آن داشت تا با تکیه بر ذوق و ابتکار خود قابلیت‌های متنوعی در خط کوفی پدید آورند؛ به گونه‌ای که خط کوفی مشرقی به تنهایی شامل سه گونه اصلی، تحت عنوان ساده، تزئینی و بنایی میشد. کوفی ساده، خطی تحریری است که بیشتر برای کتابت قرآن بکارمیرفت و از ۵ قسمت سطح و ۱ قسمت دورتشکیل میشد. کوفی تزئینی شامل گونه‌های مختلفی نظیر گل و برگدار، گره دار، مشبک، مصور، مزین و... بود

کوفی بنایی، برای کتیبه نگاری و تزئین بناها بکار گرفته شد و تماماً از سطح تشکیل میشد و هیچ دوری نداشت. این خط به جهت خوانایی در سه سطح آسان، متوسط و مشکل طراحی می‌شود و گونه مشکل آن از دو بخش مثبت و منفی تشکیل می‌شود که هر دو بخش آن قابل خواندن است

خط نسخ: در قرن سوم هجری قمری، این مقله به وسیله مقیاس هندسی و تناسب هندسی و دقیقی که در خط کوفی وضع کرده بود، خط نسخ را پدید آورده و تکامل بخشید. امتیاز مهم این خط، رعایت نسبت در آن است که یکی از قواعد مهم خوشنویسی شمرده میشود. این خط نمونه شاخصی از رعایت اندازه و تناسب حروف متشابه بوده که این ویژگیها خود، اصلی در زیبایی خط است.

نسخ، خطی کامل، معتدل، منظم، و واضح است که این همه خواندن آن را بسیار ساده میکند. سهولت یادگیری خط نسخ، زمینه گسترش سواد در میان مسلمانان را بوجود آورد و خط علمی و آموزشی جهان اسلام شد.

در اواخر عهد صفوی، احمد نیریزی در این خط تغییراتی بوجود آورد که به "نسخ ایرانی" شهرت یافت و از شیوه "نسخ عربی" متمایز شد. خط نسخ اولین خطی است که به سبب حروف دقیق، منظم و روشن در خدمت صنعت چاپ قرار گرفت و الگوی طراحی حروف چاپ سربی واقع شد.

خط محقق: این خط نخستین خطی است که از کوفی استخراج شد و تأثیر ذوق ایرانی در آن بارز است. محقق خطی باشکوه، با اندام درشت، با فاصله‌های منظم، یک دستور ساده است و چون هر حرف شکلی ثابت و معین دارد با حرف دیگری اشتباه نمی‌شود.

خط ریحان: این خط مقتبس از خط محقق است و سالها بعد از آن پدید آمده و به (ابن بواب) منسوب است. این خط همه محاسن و ویژگیهای خط محقق را دارد و افزون بر آن، حرکات و اشکال حروف در خط ریحانی نازکتر و ظریفتر است و خطوط عمودی آن کوتاهتر شده و کالبد ظرافت و لطافت ممتاز گشته است. خط محقق و ریحان در نظر اول شبیه به خط ثلث می‌نماید، اما با کمی دقت و توجه، تفاوت آنها معلوم میشود. خطوط محقق و ریحان تا قرن یازدهم ه.ق در ممالک اسلامی برای نوشتن قرآن ها رواج داشته اند.

۲۴- بسمله به خط محقق جلی - اثر تنقیق - ۱۲۹۲ ه. ق.

۲۵- خط محقق به سبک یاقوت

خط ثلث: ثلث خطی پر حرکت و موج است و حالتی رقص گونه دارد. گردش قلم در این خط روان است و یک سوم آن را سطح و دو سوم آن را دور تشکیل میدهد و به همین دلیل آن را (ثلث) نامیده اند. حروف و کلمات با وجود درشتی، حالتی بهم پیوسته دارند و حلقه های حروف در آن مثل خط نسخ باز است. دنباله برخی حروف این خط به دنباله های تیز و نازک (تشمیر) ختم میشود که با نیش قلم به وجود میآید و نیز در حروف (ا، ج، ط، ک، ل) و نیز دندانه های بلند آغاز حروف، حرکت موربی به نام سرک (ترویس) بکار میرود.

خط ثلث برای نوشتن سرلوحه ها، جلد کتاب و عنوان سوره ها در قرآن و به ویژه در زیباترین جلوه خود یعنی بر روی کتیبه و کاشیکاری ها بکاررفته است. از این رو نماد فرهنگ اسلامی است. خط ثلث نمایانگر قداست، عظمت، جدیت، عبادت، و روحیه های متعالی، برون گرا و پراثری دارد.

خط توقیع: این خط از مشتقات خط ثلث است و از آن جهت (عنوان توقیع) به آن داده اند که در قدیم (فرمانها) و (نامه ها) را با این خط کتابت می کردند. قواعد حروف آن در کتابت نظیر ثلث است اما ظرافتش از خط ثلث بیشتر و ترکیبانش فشرده تر است.

به علاوه در خط توقیع ضخامت حروف یکسان است. ظریفتر بودن توقیع نسبت به ثلث، موجب سهولت و روانی آن در کتابت شده است.

خط رُقاع: خطی است که بر اثر نیاز به تند و مختصر نویسی در مکاتبات (رقعه ها) به کاررفته از خط توقیع به وجود آمده، به همین سبب از آسانی و روانی برخوردار است.

حروف (رُقاع) ریزتر و لطیف تر از حروف (توقیع) است. اکثر حلقه ها و گره های حروف آن (از قبیل فاء، قاف، میم، واو و لام) پر و بسته نوشته میشوند. حرکت و گردش قلم در رقاع از ثلث و توقیع آزادتر است.

۳۷- خط رُقاع به سبک ابن بواب

خط تعلیق: تلاش هنرمندان برای ایجاد خطی متناسب با روحیه ایرانی، پس از (نسخ ایرانی)، منجر به پیدایش (خط تعلیق) شد. این خط اساساً از ترکیب خط های نسخ، توقیع و رقاع و با اقتباس از خط پهلوی بوجود آمد و در نگارش کتابها و دیوان های شعر بکار میرفت. نیاز به تندنویسی در کتابت و دست نوشته ها موجب شد که حروف و کلمات به شکلی پیوسته نوشته شوند که در نتیجه آن، سرعت کتابت افزایش یافت. این شیوه نگارش که مخصوص کاتبان و منشیان دربار بود "شکسته تعلیق" یا "ترسل" نام گرفت و ترکیب آن شکلی بالارونده داشت.

در تحریر (شکسته تعلیق) میزان دور بیشتر است. خط تعلیق از نظر آن که اساس و مقدمه پدید آمدن خطوط شاخص ایرانی یعنی (نستعلیق) و (شکسته نستعلیق) بوده دارای اهمیت بسیار است.

در خط (دیوانی خفی) حرکات و تزیینات به کار نمی‌رود اما شیوه (دیوانی جلی) با تمام حرکات و نقطه‌ها و تزیینات کوچک نوشته می‌شود. خط دیوانی روحیه ای جوان، سرکش، با نشاط و ناشکیبا دارد.

خط نستعلیق: حدود یک قرن پس از انتشار و رواج (خط تعلیق) ترکیبی موزون و زیبا از دو خط (نسخ) و (تعلیق) به نام (نستعلیق) در سرزمین ایران پدید آمد که توسط (میرعلی تهریزی) به قاعده درآمد. این خط که از کندی نسخ و پیچیدگی و بی‌نظمی و دوایر کوتاه تعلیق به دور بود و نظم و اعتدال و متانت و هندسه ای موزون داشت از سلیقه ایرانی سرچشمه می‌گرفت.

خط نستعلیق، نمایانگر زیبایی، تناسب، اصالت، آرامش و نرمی است. این خط نماد فرهنگ ایرانی و خط فارسی است که شعر، عرفان و ادبیات را به یاد می‌آورد.

خط شکسته نستعلیق: استفاده روزافزون از خط نستعلیق و نیاز منطقی به تند نویسی در اواخر دوره صفوی، سبب شکل‌گیری خط (شکسته نستعلیق) شد که برای نگارش سریع، بسیار مناسب بود. ساختار این خط به تمامی بر دور استوار است و نسبت به خط نستعلیق، حرکت دست و قلم در آن آزادتر، خطوط قائم آن کوتاه‌تر و کشیدگی حروف در آن بیشتر است و گاه برخی حروف منفصل در آن پیوسته و متصل نوشته می‌شود.

خط شکسته نستعلیق، نمایانگر حس رهایی، شادابی، حرکت، ظرافت است و ریتمی موزون و موسیقی وار بر آن حاکم است.

جدول مقایسه خطوط

کوفی	محقق و ریحا	ثلث	توقیع	اجازه	رقاع
۱	۱۱۱۱۱	۱۱	۱۱۱	۱۱۱	۱۱۱۱۱
۲	۲۲۲	۲۲	۲۲۲	۲۲۲	۲۲۲۲۲
۳	۳۳۳	۳۳	۳۳۳	۳۳۳	۳۳۳۳۳
۴	۴۴۴	۴۴	۴۴۴	۴۴۴	۴۴۴۴۴
۵	۵۵۵	۵۵	۵۵۵	۵۵۵	۵۵۵۵۵
۶	۶۶۶	۶۶	۶۶۶	۶۶۶	۶۶۶۶۶
۷	۷۷۷	۷۷	۷۷۷	۷۷۷	۷۷۷۷۷
۸	۸۸۸	۸۸	۸۸۸	۸۸۸	۸۸۸۸۸
۹	۹۹۹	۹۹	۹۹۹	۹۹۹	۹۹۹۹۹
۱۰	۱۰۱۰۱۰	۱۰۱۰	۱۰۱۰۱۰	۱۰۱۰۱۰	۱۰۱۰۱۰۱۰
۱۱	۱۱۱۱۱	۱۱۱۱	۱۱۱۱۱	۱۱۱۱۱	۱۱۱۱۱۱
۱۲	۱۲۱۲۱۲	۱۲۱۲	۱۲۱۲۱۲	۱۲۱۲۱۲	۱۲۱۲۱۲۱۲
۱۳	۱۳۱۳۱۳	۱۳۱۳	۱۳۱۳۱۳	۱۳۱۳۱۳	۱۳۱۳۱۳۱۳
۱۴	۱۴۱۴۱۴	۱۴۱۴	۱۴۱۴۱۴	۱۴۱۴۱۴	۱۴۱۴۱۴۱۴
۱۵	۱۵۱۵۱۵	۱۵۱۵	۱۵۱۵۱۵	۱۵۱۵۱۵	۱۵۱۵۱۵۱۵
۱۶	۱۶۱۶۱۶	۱۶۱۶	۱۶۱۶۱۶	۱۶۱۶۱۶	۱۶۱۶۱۶۱۶
۱۷	۱۷۱۷۱۷	۱۷۱۷	۱۷۱۷۱۷	۱۷۱۷۱۷	۱۷۱۷۱۷۱۷
۱۸	۱۸۱۸۱۸	۱۸۱۸	۱۸۱۸۱۸	۱۸۱۸۱۸	۱۸۱۸۱۸۱۸

جدول مقایسه خطوط ۱- برگرفته از کتاب تعلیم خط استاد حبیب الله فضائلی - چاپ سروش - ۱۳۶۳ ه. ش.

شیوه های تزئینی خطوط: ذهن خلاق و طبع نوجوی خوشنویسان سرزمین های اسلامی همراه با رشد و شکل گیری اقلام مختلف خوشنویسی، گونه های جدیدی را پدید میآورد که بیشتر جنبه تزئینی داشت. این نمونه ها گونه ای قلم خوشنویسی محسوب نمی گردند، بلکه ترکیبی خلاقانه اند که به منظور ابداع شکلهای نوو در پی کشف ظرفیت های بصری نوشتار اجرا شده اند. نمونه های متنوعی از این آثار که گاه خط در آن به "نقش" تبدیل شده است بر روی مهرها، سکه ها، سرلوحه ها، ظروف و بناها جای گرفته که بررسی آنها بسیار آموزنده خواهد بود.

طغرا: عبارت است نگارش کلمات و عبارات در ترکیبی کمائی شکل که حروف در آن به صورت منحنی و پیچیده با حرکات موازی اجرا می شود.

این گونه تزئینی به عنوان مهر و امضاء و تأیید بر سر نامه ها و فرمانهای حکومتی بکار میرفت و بعدها بر روی سکه ها و نگین انگشترها نیز نقش شد. پیشینه خط طغرا به دوران سلجوقیان می رسد. این خط به ویژه با قلم های ثلث، رقاع و دیوانی اجرا شده است.

مثنی یا آینه ای: به معنای دوتایی است و شامل ترکیبی متقارن از خط نوشته است که با انواع قلمها، به ویژه کوفی و ثلث نوشته شده و به ویژه در تزئینات معماری بکار رفته است. این ترکیب در انواع قالبهای هندسی و فیگوراتیو اجرا میشود. مسلسل: شامل نوشتن پیوسته و سلسله وار کلمات است به گونه ای که بین آنها جدایی بوجود نیاید. برخی خط نوشته ها به شیوه مسلسل سخت خوانده میشود این گونه تزئینی و نیز ترکیباتی پیچیده از حروف و کلمات که خواندن آنها مشکل و نیازمند دقت زیاد است، معما نامیده میشوند.

مرصع و گلزار: در این شیوه، سطوح و بدنه عبارت اصلی «و گاه فضای مثنی آن» با نوشتاری از قلم کوچکتر (غبار) و یا نقوش و طرحهای مختلف پر شده و جلوه های بافتدار پیدا میکند. گونه ای از این شیوه، "گلزار" نامیده می شود

۷۳- کارت تبریک - فرزاد ادیبی با الهام از شیوه گلزار

حروفچینی

با توجه به نیاز روزافزون به کتاب، کار طاقت فرسا و پر زحمت کاتبان، وقت گیر بودن کار کاتب و نیاز به سرعت بیشتر در کار، اشتباه در امر کتابت و... زمینه های نیاز به صنعت چاپ پدید آمد و انسان آن عصر را به فکر اختراع صنعت چاپ انداخت. با اختراع این صنعت و تکثیر اطلاعات نوشتاری به کمک ابزار مکانیکی، شکل جدیدی از کاربرد خط آغاز شد.

فن چاپ به منظور تکثیر و تولید انبوه متون، به روشهای جدیدی نیاز داشت. از جمله این روش ها که به توسعه چاپ انجامید، ساختن حروف مجزا و برجسته فلزی بود. با چینی و ترکیب این حروف، واژه، جمله و متون مختلف ساخته می شود پس از سپرده شدن به دستگاه چاپ و پایان کار دوباره از آنها برای مطالبی جدید استفاده میکردند. کار با این حروف به تخصص دیگری هم نیاز داشت زیرا در واقع شکلی که ماشین در اختیار طراح میگذاشت بدون در نظر گرفتن اصول زیباشناسی خط بود.

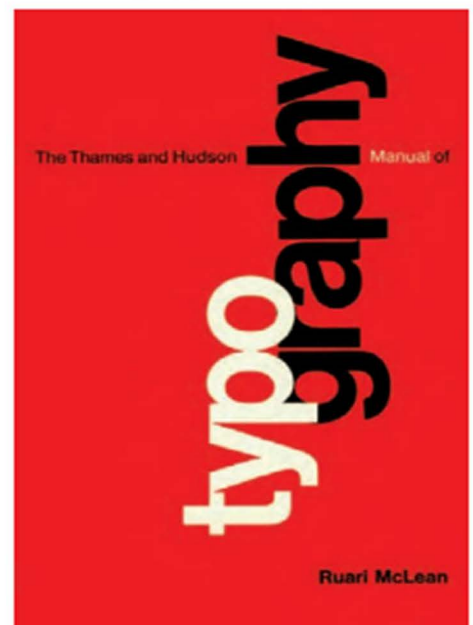
به همین دلیل برای رسیدن به شیوه مطلوب، تخصصی بوجود آمده که وظیفه آن بهبود شکل قرارگیری حروف و افزایش زیبایی و کیفیت متن چاپی بود. بدین ترتیب "فن ابداع و گزینش و تنظیم انواع حروف" به عنوان یک تخصص مطرح شد و "تایپوگرافی" نام گرفت.

همگام با رشد تکنولوژی و متناسب با گسترش ارتباطات بصری و ایجاد گرایش‌های جدید، اهداف نوینی در تایپوگرافی مطرح شد، که از آن جمله می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

۱. طراحی اقلام چاپی متنوع
۲. کمک به درک هرچه بهتر و بیشتر مفاهیم نوشتار
۳. ثبت نوشته در ذهن مخاطب
۴. بررسی قابلیت‌های تصویری و آشکار کردن موضوع نوشتار
۵. کشف جنبه‌های خالق کاربرد حروف.

۸۴- پوستر نمایشگاه آثار عکاسی مهراڻ مهاجر و آثار گرافیک - رضا عابدینی - ۱۳۸۳ ه.ش

۸۳- جلد کتاب راهنمای تایپوگرافی

دست نویس

این شیوه شامل نگارشی آزاد است که طراح در آن به شیوه‌های شناخته شده و قانونمند پایبند نیست، گرچه ریشه‌های این اقلام تحت تأثیر ویژگی‌های فردی، ابزار، احساسات و سلیقه و... صورت‌های متنوع و بی‌همتایی به خود می‌گیرند و از این جهت، گستره را میتوان در خط‌های دست‌نویس پیدا کرد. خط‌های دست‌نویس، از هر الگوی خوشنویسی یا حروف چینی که برداشت شده باشند، جذاب و قابل انعطافی را در نگارش و طراحی حروف پدید می‌آورند.

در این زمینه، بکارگیری مواد و ابزار جدید و غیر متعارف برای نگارش، و سطوح اجرایی و هرگونه تغییر در زاویه، ضخامت، حرکت، شکل، اندازه و وزن حروف میتواند عاملی برای پیدایش اثری خلاق و بیانی در گرافیک باشد.

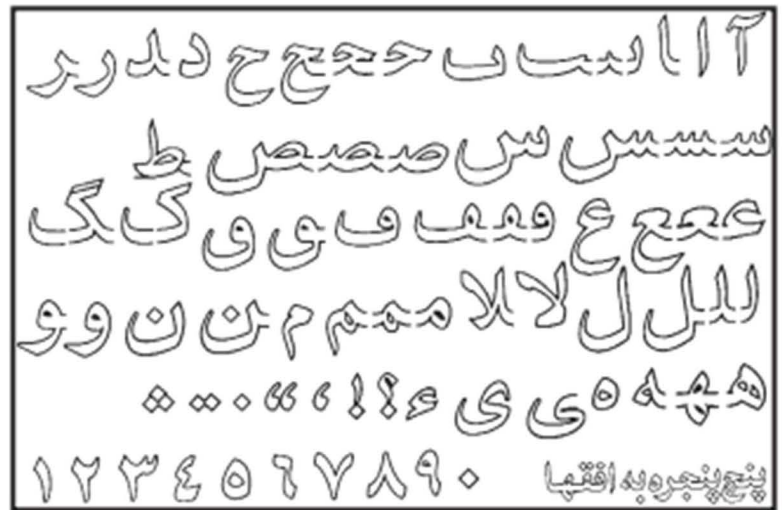
لازم است بدانیم نگارش‌های دست‌نویس و دست‌خط‌های فردی می‌توانند مبنا و الگوی (طراحی قلم) قرار بگیرند، چنانچه برخی فونت‌های موجود چاپی بر همین اساس شکل گرفته‌اند.

نمونه‌هایی از اقلام اقالم که منشأ خطوط سنتی (خوشنویسی) در آنها دیده میشود در خط‌های لاتین، "اسکرپت" نامیده میشوند.

فصل چهارم: طراحی حروف

مقدمه

نیاز انسان امروز برای برقراری ارتباطی موثر و هماهنگ با روند رشد و توسعه در حوزه های گوناگون زندگی اجتماعی، با چند نوع قلم محدود برطرف نمی شود و طراحان ناگزیرند بخش زیادی از وقت خود را به طراحی حروف جدید اختصاص دهند تا پاسخگوی نیاز به حروف متنوع در زمینه های جدید باشند.

۱- طراحی حروف الفبا - مصطفی ارجی

اصول مطرح در طراحی قلم

پیش از معرفی روشهای طراحی حروف، به نکات مهمی که یک طراح باید در هنگام اجرا در نظر بگیرد، اشاره می کنیم:

شناخت اقلام خط فارسی: شناخت قلم های گوناگون خط فارسی شامل اقلام خوشنویسی و تاییبی، از مقدمات لازم در طراحی حروف است. برای شناخت خطوط فارسی باید ابتدا به شکل هر حرف و مقایسه آن با دیگر قلم های خوشنویسی توجه گردد، در مرحله بعد باید انواع اتصالات میان حروف مختلف را در هر یک از انواع خطوط، مورد شناسایی قرار داد.

شناخت ویژگی های خط فارسی: هنگام طراحی حروف الفبا، ساده کردن و ایجاد تغییرات در خطوط اصلی، لازم است به حفظ ویژگی های خط فارسی توجه شود تا به ساختار اصلی خط، لطمه ای وارد نگردد. این ویژگی ها عبارتند از:

الف — تنوع در اتصالات: از مهم ترین ویژگی های خط فارسی، پیوستگی برخی از حروف به یکدیگر است. وجود این ویژگی بارز، یعنی اتصال حرفی از الفبا به حرف قبلی و یا بعدی خود، باعث می شود اشکال متنوعی از ترکیب حروف داشته باشیم.

طراح با کمک گرفتن از چنین امکانی می تواند ترکیبات مختلفی را ایجاد کند.

ب — تنوع در شکل حروف: اکثر حروف در الفبای فارسی دارای شکل های چهارگانه اند (اول، وسط، آخر و مفرد). این قابلیت موجب ایجاد تنوع در شکل حروف شده، به گونه ای که تعداد اشکال الفبای فارسی در طراحی قلم را تقریباً به چهار برابر می رساند.

پ — تنوع در ضخامت و ارتفاع حروف: حروف الفبای فارسی، از نظر ضخامت و ارتفاع نیز متنوع اند. این تنوع در طراحی نشانه و مانند آن، امکانات تصویری زیادی را فراهم می کند.

ت — جهت و حالت: در خط فارسی سه حرکت اصلی وجود دارد اول حرکت های عمودی، دوم حرکت های افقی که حروف را به یکدیگر پیوند می دهد و سوم حرکت های چرخشی. این سه حرکت کلی در خواننده شدن یک متن نقش مهمی ایفا می کنند.

هویت حروف: هر یک از حروف الفبا ویژگی و شکل شاخصی دارد که آن را از دیگر حروف مجزا و قابل تشخیص می کند و هویت هر حرف را به وجود می آورد. ایجاد تغییرات در حروف (خط الگو) تا جایی مجاز است که ماهیت و شکل اصلی حروف آسیب نبیند و هر یک از حروف، شخصیت مستقل خود را حفظ کنند؛ به طوری که یک حرف طراحی شده به حرف دیگر تبدیل نشود و یا به شکلی غیر قابل تشخیص در نیاید.

جست و جوی مبنا: در طراحی حروف، جزئی از یک حرف می تواند مبنای حرف دیگری قرار گیرد که خود یکی از عوامل هماهنگی در خط بشمار می رود. از این امکان می توان برای طراحی حروف استفاده کرد. اگر در طراحی حروف، یک حرف در پیش طرح های اولیه به نتیجه قابل قبولی برسد، می توان بر مبنای آن، دیگر حروف را طراحی کرد.

در این جا ضمن مقایسه حروف با یکدیگر، به عنوان مثال به برخی از این موارد اشاره می کنیم:

می توان از حرف (و) حرف (ر) را به دست آورد.

حرف (ف) را می توان از ترکیب حرف (و) و حرف (ب) به دست آورد.

حرف (ق) را می توان از ترکیب حرف (ف) و حرف (ن) به دست آورد.

می توان با ترکیب دو حرف (ه) و (د) حرف (هه) را طراحی کرد. ص ۹۲

ذکر این نکته لازم است که چگونگی تلفیق دو حرف با یکدیگر بسیار اهمیت دارد. امکان دارد گاهی اوقات در نخستین

پیش طرح، نتیجه مطلوب به دست نیاید در این صورت می توان با بررسی دوباره هندسه حروف و تمرین های بیشتر، تغییرات فرم حروف را تا رسیدن به نتیجه مطلوب ادامه داد.

وزن حروف: آشکارترین ویژگی حروف، وزن آن ها است. حروف می توانند بسیار سبک و یا بسیار سنگین جلوه کنند. افزایش ضخامت حروف، انرژی آن را بیش تر می کند.

بنابراین حروف ضخیم نسبت به فضایی که اشغال می کنند؛ وزن بیشتری دارند و در مقایسه با حروف نازک تر، به صورت یک توده بصری، جلوه می کنند.

اساسی ترین تفاوت قلم های یک خانواده (وزن) حروف است و به سبب همین امکان؛ صفحه آرا به هنگام حروف نگاری با انتخاب وزن مناسب حروف به چیدمان مطلوب یک متن دست می یابد.

برای تنظیم یک متن یا ترکیب نوشتاری می توان از روش های زیر استفاده کرد:

الف) چاق و لاغر کردن حروف

ب) کم و زیاد کردن فواصل بین حروف و کلمات

پ) کم و زیاد کردن فاصله سطرها

ت) توپر و تو خالی کردن حروف

ث) کم و زیاد کردن فضاهای داخلی حروف.

کرسی حروف: خط کرسی محل قرارگیری و استقرار حروف است. خطی فرضی است، که حروف بر آن می نشینند و در رسم الخط انواع خطوط وجود دارد.

ترسیم و رعایت کرسی در هنگام طراحی حروف الفبا، از اهمیت ویژه ای برخوردار است و باید در هنگام طراحی به نکات زیر توجه شود

الف) ابتدا معمولاً کرسی اصلی رسم می شود و کرسی های دیگر، مثل خط کرسی بالا و پایین، با توجه به ارتفاع حروف، حرکات عمودی، چرخشی و غیره پس از آن رسم می شود.
ب) با توجه به روند خاص طراحی حروف، ارتفاع خط کرسی بالا بر اساس حروفی چون "ا"، "ل" و مانند این ها تعیین می شود.
پ) با در نظر گرفتن دوایر حروف مدور؛ مانند "ن"، "ص" و "ع"، کرسی پایین را رسم میکنیم و معمولاً آن را برای حروف مشابه نیز رعایت می نمائیم.
ت) کرسی های دیگر را هم به همین ترتیب و بر اساس ویژگی های "خط الگو" و تنوع شکل حروف، ترسیم می نماییم.

طراحی حروف با استفاده از قلم الگو

یکی از شیوه های مناسب برای آغاز طراحی حروف استفاده از قلم الگو است. در این روش با مبنا قرار دادن یکی از اقلام خوشنویسی یا حروف چینی و ایجاد تغییرات قانونمند و متناسب بر روی حروف می توان به شکل جدیدی از حروف دست پیدا کرد و با مبنا قرار دادن یکی از قلم ها و کپی کردن حروف (مفردات) و مقایسه آن ها با یکدیگر، می توانیم نسبت های دقیق آن ها را در خط شناسایی کنیم. رعایت این تناسبات، کمک می کند تا بین تک تک حروف و در نهایت بین کلمات و جمله ها هماهنگی لازم ایجاد شود. استفاده از قلم الگو در طراحی حروف، به معنای محدودیت در طراحی نیست، بلکه جهت دادن به روند کار است و اهداف زیر را تأمین می کند:

– مطالعه هندسی حروف برای نظم بخشیدن به کار

– منطبق کردن حروف با ساز و کار صنعت چاپ و سیستم های ماشینی

– ایجاد سهولت در خوانایی

– طراحی قلم های جدید حروف بر اساس نیازهای روز با توجه به بیان تصویری خط.

معرفی چند شیوه طراحی حروف با توجه به (قلم الگو)

در این شیوه لازم است در ابتدا، اصول و قواعد حاکم بر (قلم الگو) از قبیل تنوع ضخامت ها، تنوع کرسی، وزن حروف، هویت مفردات و غیره بررسی شده سپس مقدمات لازم برای اجرای پیش طرح ها فراهم آید.

روش اول: استفاده از قالب و شکل اصلی

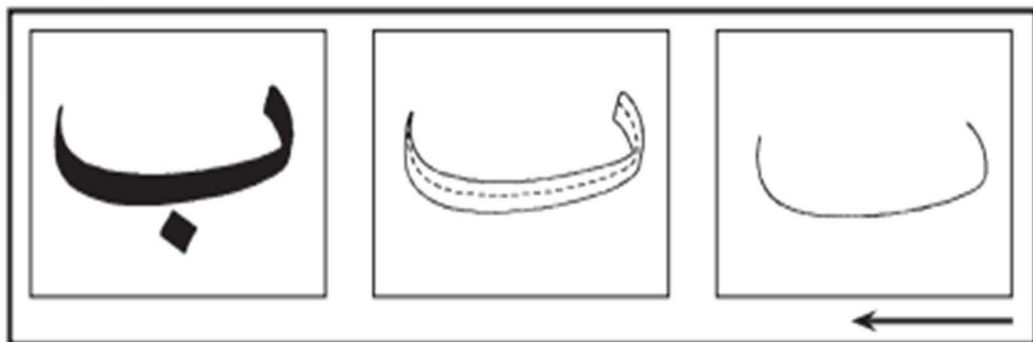
در این روش، نخست ساختار اصلی یک حرف را ترسیم می کنیم تا حرف الگو به ساده ترین شکل خود در آمده و برای تغییرات بعدی در اختیار طراح قرار گیرد. در مرحله بعدی، محور مرکزی حرف را استخراج کرده و از آنجا که در این روش، محور مرکزی حرف، اساس کار است ترسیم آن را با دقت و حساسیت بیشتری انجام می دهیم.

۱. تنوع در ضخامت: با توجه به شکل به دست آمده، می توان با ایجاد ضخامت های متفاوت، حروف متنوعی به دست آورد.

برای این کار، راه های گوناگونی وجود دارد که به برخی از آن ها اشاره می شود:

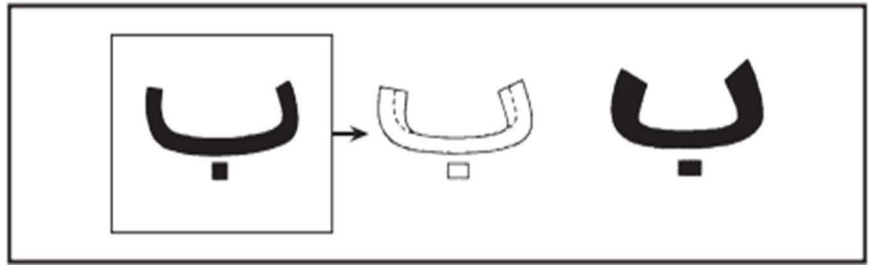
الف) ایجاد ضخامت به اطراف محور

ب) ایجاد ضخامت در فضای داخلی محور، در این صورت حرف به دست آمده کوتاه تر و شکلی فشرده تر خواهد داشت.

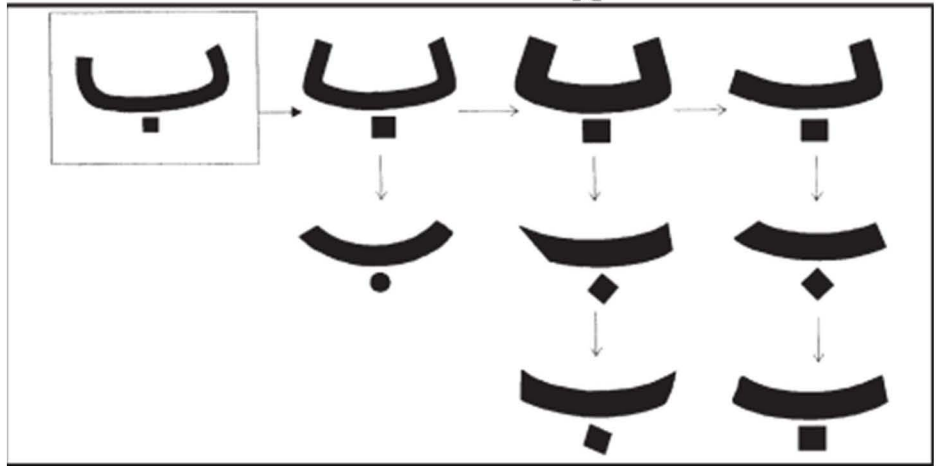

پ) ایجاد ضخامت در فضای بیرونی محور، بدین ترتیب حرف به دست آمده کشیده تر به نظر می رسد

۲. تنوع در دندانه حروف: با تغییراتی بر روی دندانه ها که از اجزای حروف بشمار می روند شکل های متنوعی از حروف به دست می آید. این تغییرات می تواند بر روی ارتفاع دندانه ها، ضخامت ها، جهت ها و برش آن ها انجام گیرد.

۳. ساده کردن شکل: برای ساده کردن یک شکل نیز مراحل طی می‌شود و معمولاً شکل دلخواه، با تمرینات مکرر روی حروف به دست می‌آید.

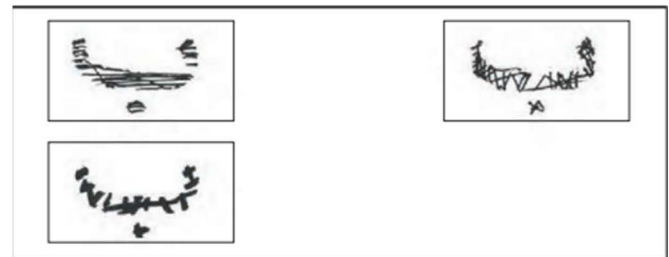
۴. ترکیب: در هنگام انجام کار، گاهی اوقات می‌توان با ترکیب دو یا چند شکل به دست آمده به حالت‌های جدیدی دست یافت.

۵. یکی دیگر از زمینه‌های مناسب برای ایجاد تغییرات ابتکاری در طراحی حروف، استفاده از ابزارهای جدید است. استفاده

از مواد و ابزار گوناگون، مانند قلم مو و مرکب، زغال و پاستل، ماژیک و روان نویس، قلم موهای کامپیوتری و ... می‌تواند روحیه‌ای

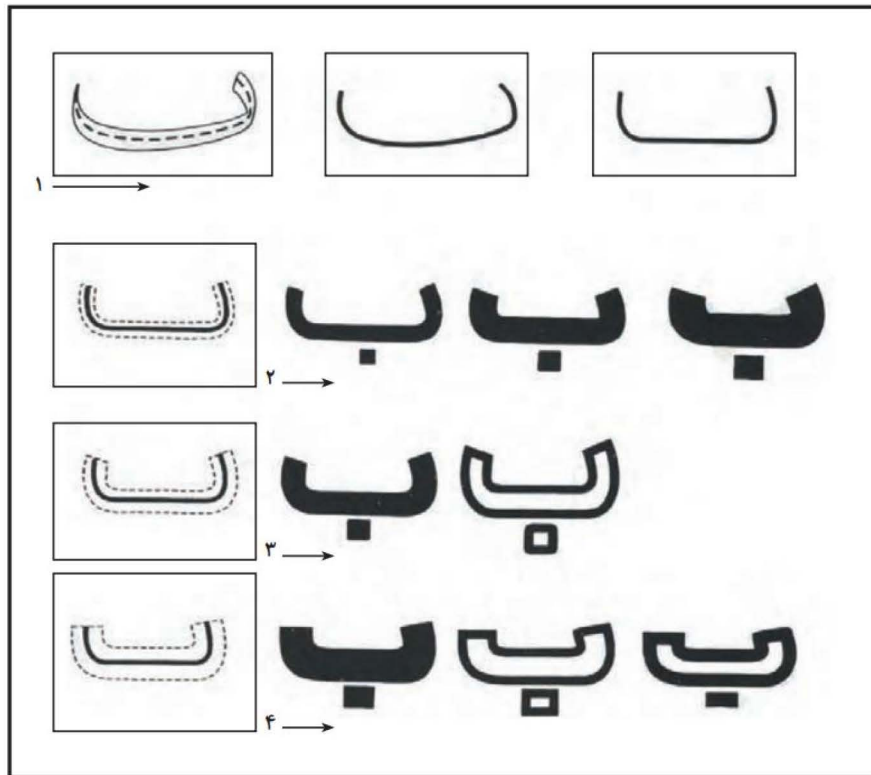
جدید در حروف ایجاد کرده و شکل و بافت جدیدی را بوجود آورد

روش دوم: ساده کردن محور مرکزی

در این روش، محور مرکزی حروف را مانند روش اول ترسیم می‌کنیم. سپس شکل به دست آمده را روی خط کرسی به صورت تخت قرار می‌دهیم و تغییرات مورد نظر را بر

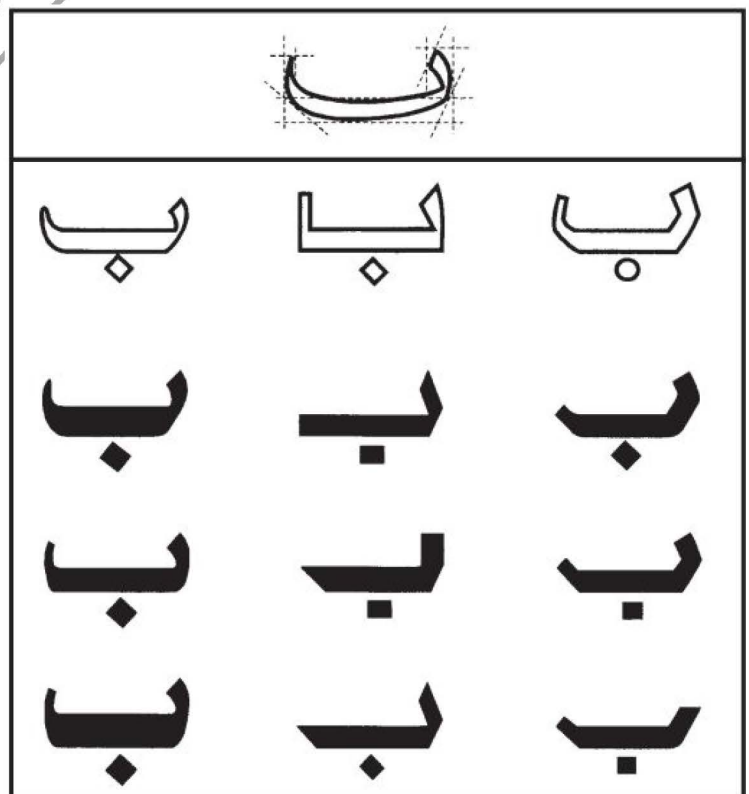
روی شکل نهایی اعمال می‌کنیم. تغییرات شبیه روش‌های قبلی است ولی نتایج به دست آمده کاملاً متفاوت اند

۲۹- طراحی حروف بر اساس طراحی محور مرکزی

روش سوم: قرار دادن حروف در قالب های هندسی

در این روش، زوایا و گردش منحنی های خط الگو را ساده کرده و ضخامت ها و نازکی حروف را تغییر شکل داده و یا حذف می کنیم و بدین ترتیب، آن ها را در یک قالب هندسی مشخص قرار می دهیم.

۳۱- طراحی حروف با استفاده از قالب هندسی

فصل پنجم: نوشتار و گرافیک

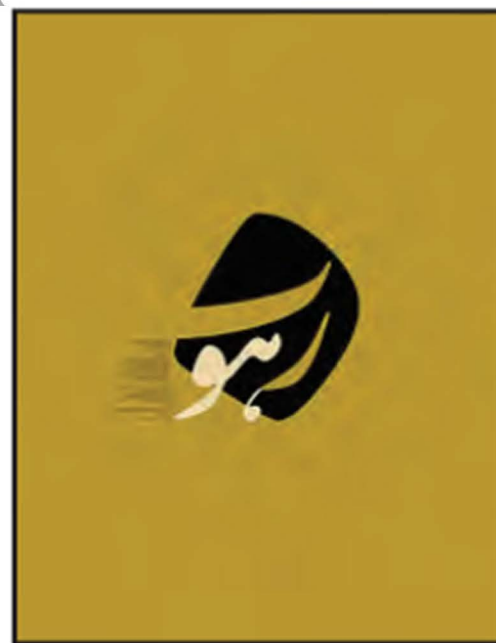
مقدمه

بررسی دقیق عناصر نوشتاری، در میابیم که شکل طراحی و ترکیب حروف و رفتار با حروف در کارکردهای گوناگون گرافیک کاملاً یکسان نیست. رخورد یک طراح با حروف برای نگارش یک متن یا تیترا، دست یافتن به یک "قلم"، طراحی یک لوگو تایپ یا یک مونوگرام، عنوان یک پوستر و انتخاب روشی مناسب برای نوشتن یک "شعار تبلیغاتی" در بسیاری موارد متفاوت است. هر نوشته برای منظور ویژه ای شکل میگیرد و طراح متناسب با نوع سفارش و هدفی که دارد؛ یکی از روشهای نگارش را انتخاب میکند. طراحی یک کلمه یا عبارت، میتواند با گرایش به خوشنویسی یا دست نویس انجام شود و یا کاملاً به صورت حروف چاپی صورت بگیرد. برای دستیابی به بهترین روش، لازم است افزون بر توجه به جذابیت شکل حروف، به تناسب شکل و محتوا و کارکرد اثر گرافیک نیز توجه نمود. در این میان، توجه به قابلیت‌های بصری خط برای تغییرات نوظهور و ویژه، عاملی است که میتواند علاوه بر جذب مخاطب و افزایش توجه او موجب انتقال بهتر مفهوم گردد.

حساسیت بخشیدن به نوشتار

در بسیاری از زمینه های طراحی گرافیک، استفاده از روش های رایج نگارش به تنهایی، جوابگوی نیازهای عصر ما نیست، زیرا استفاده روزمره و همگانی از آنها، موجب شده این گونه ها جلوه های عادی و معمولی و گاه تکراری و غیر جذاب به خود بگیرند. به این برخورد در طراحی نوشتار (حساسیت بخشی) می گوئیم. در جریان حساسیت بخشیدن به نوشتار باید توجه کرد که علاوه بر شکل حروف، تناسبات و کرسی حروف، شکل نقطه ها، چگونگی اتصالات و... نیز قابل تغییر و تحول اند و باید هنگام تمرین آنها را مدنظر قرارداد

مثبت و منفی: فضاهای مثبت و منفی حروف در نوشتار، نقش مهمی داشته و موجب ایجاد نوعی توجه و اهمیت بصری میگردد. بی شک، حروفی که در حالت مثبت یا منفی در صفحه فعال میشوند، میتوانند بر مخاطب خود تأثیری چشمگیر بگذارند.

۹- پوستر برای آسمی خوارند - بهرنگ مظفری - ۱۳۸۵ ه. ش.

اختصار: منظور از اختصار استفاده از حداقل عناصر بصری در نوشته و یا حذف بخشهایی از آن است، تا حدی که خوانایی از بین نرود.

برش خوردن: طراح می تواند با بریدن قسمت هایی از حروف توجه بیننده را جلب کند. علاوه بر این می تواند برای ایجاد توجه بصری بیشتر اجزای برش خورده را تا حدی جا به جا کند و به این ترتیب، متناسب با موضوع، نوعی تاکید بصری را در اثر خود وارد کند.

ایجاد اتصال و مماس کردن حروف: میتوان حروف یا کلمات را به گونه ای روی همیا در کنار یکدیگر قرارداد، که به یک کل واحد و یکپارچه تبدیل شوند. در این زمینه، تغییر در کرسی حروف و کلمات و ایجاد ارتباطات جدید بین اجزای حروف و کلمات، میتواند تراکم و فشردگی مطلوبی در نوشته ایجاد کند و نوعی انسجام و وحدت را در آن حاکم کند.

ایجاد پیوستگی در حروف: گاهی میتوان حروف و عناصر جدا از یکدیگر را، با ریتم و حرکتی پیوسته طراحی کرد، به گونه ای که چشم حرکت حروف را در سیری ممتد دنبال کند.

بنابراین، مجموع یا بخشی از حروف به دنبال هم و در پیوند با یکدیگر قرار گرفته و ترکیبی یکپارچه ایجاد میشود.

تغییر ضخامت حروف: در این روش، ضخامت حروف براساس نظم منطقی و از پیش تعیین شده و یا به شیوهای حسی و اتفاقی تغییر میکند و در نتیجه آن ریتمی جدید، در ساختار نوشته و حروف پدید می آید. این تغییر میتواند موجب القای حرکت و نور در نوشته گردد.

۲۸- پسته - امیرنارخ فریوسفی

قرار گرفتن حروف در سطوح مشخص: میتوان حروف را روی سطوح جداگانه ای قرارداد. در این صورت کیفیت فردی هر یک از حروف کلمه، بیشتر نمایان میگردد.

۲۹- سر لوحه روزنامه هنهری - حسین خسرو جردی

استفاده از علائم نشانه گذاری: علائم نشانه گذاری، نمادهایی قراردادی اند که برای سکوت، تعجب، سوال، جدایی کلمات و امثال اینها به کار میروند.

به طور مثال، ویrgول سرعت خواندن را کُند میسازد یا علامت سوال، لحن را عوض میکند. این علائم دارای ارزش بصری و تأثیر مفهومی ویژه ای هستند و در شیوههای مختلف نگارش، تفاوتهای ظاهری بسیاری با هم دارند.

خطوط دربرگیرنده: این خطوط، قدرت بیان حروف را افزایش میدهند. ویژگی خطوط دربرگیرنده که پیرامون حروف قرار می گیرند، وحدت و انسجام بخشیدن به کلمه است.

این خطوط میتوانند حتی بین حروف و بخشهای مجزای یک نوشته، ارتباط برقرار کرده و آنها را پیوند بدهد.

ایجاد بُعد و برجسته نمایی: این ویژگی با استفاده از پرسپکتیو و سایه دار کردن حروف ایجاد میشود. افزودن بُعدی دیگر به حروف، وجود یک فضای سه بعدی را القا میکند و

ایجاد سایه، به حروف جلوههای برجسته میدهد.

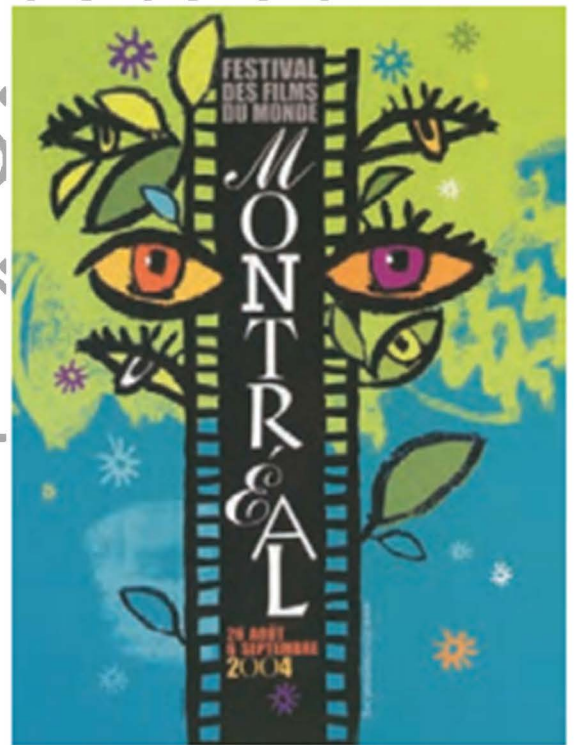
ترکیب بندی جدید از حروف رایج و متداول: گاهی اوقات مهمترین گام در حل یک مسئلهٔ بصری، ترکیب بندی آن است. رسیدن به معنا و تاثیر بصری موردنظر در هنگام کار با حروف، بستگی زیادی به نوع ترکیب بندی آن دارد که با نگرشی جدید در چیدمان و اتصالات حروف مقدور است. علاوه بر این ترکیب بندی یک نوشته در جلب توجه بیننده نیز نقش بسیار مهمی ایفا میکند.

طراحی حروف جدید: منظور، طراحی حروفی است که مشابه با هیچ یک از فلمهای موجود نبوده و ویژگی آشکاری از گذشته به امانت نگرفته باشد.

ویژه کردن — تأکید کردن بر بخشی از کلمه یا حروف: در این فن، با اهمیت دادن و متمایز نمودن یکی از حروف، توجه بیننده را به بخش خاصی از اثر جلب کرده و بر آن تأکید می کنیم.

نوشتن بدون فکر قبلی — (بداهه نویسی): گاهی که راه حل های از پیش تعیین شده، طراح را در تنگنا قرار میدهد، از این روش استفاده میکند.

استفاده از تنوع حروف در ترکیب یک کلمه: این فن کاملاً با عرف و عادت ناسازگار است. نگارش یک کلمه با قلمهای مختلف. آن را از حالت عادی خود خارج میکند و تاثیرات مختلف قلم های به کار رفته را برای رسیدن به معنا و تأثیری جدید با هم همراه میکند.

۵۷- پوستر جشنواره فیلم مونترال کانادا — علی وزیریان — ۱۳۸۲ ه. ش.

کار با نقطه در ترکیب یک نوشتار: نقطه تنها عامل ایجاد تمایز بین حروف مشابه در نگارش فارسی است و بدین جهت، حضورش برای خوانایی لازم است.

ایجاد ریتم در ترکیب کلمه: با تکرار یک یا چند عنصر بصری، به صورت منظمی هماهنگ، ریتم ایجاد میشود. ریتم، عاملی مهم در ایجاد انسجام و توازن یک طرح نوشتاری است. ایجاد ریتم در طراحی حروف و کلمات از طریق توجه و تأکید بر عناصر مشابه و یا بوجود آوردن مشابهت در عناصر پدید می آید.

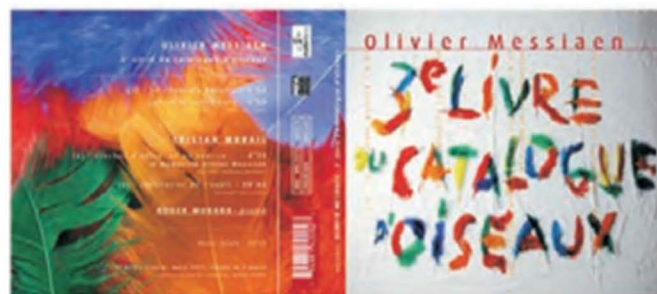
ایجاد تقارن و تعادل در ترکیب یک کلمه: تقارن عامل مهمی در ایجاد تعادل و وحدت در شکل یک کلمه به شمار می رود و روحیه ای ساده، متین و رسمی به کار می بخشد. اساس این روش شامل ایجاد نظم و قرینگی کامل یا نسبی در اجزای یک ترکیب نوشتاری است اما باید توجه داشت، تاکید و اغراق در این زمینه ممکن است اثر را یکنواخت، تکراری و کسالت بار کند. بنابراین میتوان در ترکیب یک کلمه، حروف و اجزاء را به گونه ای کنار هم چید که ضمن قرینه نبودن، از نظر وزن بصری با یکدیگر در تعادل باشند.

استفاده از رنگ: از رنگ برای تداعی بهتر معانی استفاده میشود و از این جهت، امکان ویژه‌ای برای طراحان محسوب میشود. رنگ ها علاوه بر باز نمود واقعیت، میتوانند آن را بیان کرده و نیز به یک طرح گرافیکی مفاهیم سمبولیک تشخیص و ویژگی ببخشند

استفاده از بافت: بافت ها در نمایش احساسات بصری نقش مهمی دارند و استفاده بجا و خالق از آنها، میتواند بیان قوی تری در طراحی حروف ایجاد کند. گاه استفاده از مواد ویژه برای رسیدن به بافت مناسب، خود عاملی در شکل گیری جلوه های جدید در شکل و بیان حروف خواهد شد.

الف

ب

۸- در جلد CD موسیقی - مثل مالتوری

قرارگیری در شکل مشخص: در این روش، ترکیب تمامی کلمه یا بخشی از آن، نقش یا شکلی مشخص را به نمایش گذاشته و یا یادآوری میکند و از این طریق، علاوه بر ایجاد طرحی متمایز و ویژه، موجب انتقال بهتر مفاهیم خواهد شد. استفاده از شکل، در طراحی کلمه و عبارتها به شیوه های گوناگون انجام میگیرد:

— ترکیب در شکلهای هندسی ساده (مربع، دایره، مثلث) و شکلهای تجریدی. این شکلهای علاوه بر ایجاد تغییر در ترکیب حروف، در القای مفاهیم کلی مانند سکون، جهت و حرکت نیز کاربرد دارد. گنجیدن حروف و کلمات در این شکلهای موجب تغییراتی در زوایا، خمیدگیها و شکل حروف میگردد و این شکلهای پس از ایجاد تغییرات لازم میتواند از طرح نهایی حذف شود، ولی گاه چنان با شخصیت کلمه و معنا آمیخته میشوند که بدون حضور آنها، ترکیب کلمه ناقص به نظر میرسد.

— ترکیب در شکلی فیگوراتیو که انتخاب آن میتواند بارویکردی نمادین یا تزئینی انجام شود. این روش به ویژه موجب ارتباط بیشتر موضوع نوشته میشود. در این روش میزان تغییر حروف، بستگی به دیدگاه طراح و طراحی شکل مورد نظر دارد.

استفاده از تصویر: در این شیوه تصاویر در حالتهای گوناگون طبیعی، انتزاعی و تجریدی، نمادین یا واقعی با نوشته پیوند برقرار میکنند و بدین ترتیب تصویر به جزئی از ساختار اثر نوشتاری تبدیل میشود. پیوند ایجاد شده سبب میشود که گاه، ساختار نوشتار شکل تصویر را تغییر دهد و گاه شکل تصویر، ساختار نوشتار را دگرگون کند به گونه ای که در انتها نوشته و تصویر همساز گردند.

استفاده از اعداد: گاه پیش می آید که در طراحی یک عبارت، عاملی که از نظر اهمیت در درجه نخست قرار میگیرد، عدد یا اعداد بکار رفته در نوشتار است و کلمات دیگر در درجه دوم اهمیت واقع میشود. گاهی هم طراح بدون در نظر گرفتن این مسئله، تنها به دلیل ویژگی های منحصر به فرد و تضاد آشکار شکل اعداد با دیگر عناصر نوشتاری، کاربرد روی اعداد را به عنوان مناسب ترین راه حل بصری بر می گزیند.

فصل دوم: نکات مهم خط در گرافیک پایه دوازدهم کد ۲۱۲۶۲۱

(۱) ریشه یابی خط، ما را به تصویر هایی میرساند که انسان اولیه برای رساندن پیام و بیان مقاصد و اهداف خود ترسیم مینمود.

- ۲) با گسترش روابط انسانی، ارتباط بصری نیز پیچیده تر شد. نیاز به بیان مفاهیم عمیق تر و معانی انتزاعی، خط تصویر نگار را متحول کرد، به گونه ای که علائم تصویری خط، تنها نمایانگر اشیاء و وسایل نبودند بلکه با تغییراتی توانایی بیان اندیشه ها را نیز پیدا کردند.
- ۳) سومری‌ها برای نوشتن از ساده ترین و در دسترس ترین ماده طبیعی محیط زندگی خود، یعنی گل استفاده کردند. آنها در ابتدا برای نگارش بر روی الواح گلی قابل انعطاف، قلم نوک تیزی را بکاربردند اما حدود سه قرن بعد از قلم‌های نوک مثلثی استفاده کردند.
- ۴) فنیقی‌ها که در جوار سومری‌ها زندگی میکردند و تاجرهایی موفق بودند، به نظام نوشتاری کارآمدتری برای ثبت نیاز داشتند. آنان دریافتند حداکثر بیست و دو صدای مهم در زبان گفتاریشان وجود دارد و اگر برای هر یک از این صداها علامت مشخصی برگزینند، می توانند زبان خود را فقط با استفاده از همین بیست و دو علامت به نگارش درآورند. این تفکر سبب اختراع خطی شد که آن را آواتگارا میگویند.
- ۵) تصویر، بازنمایی پدیده های عینی و ذهنی در قالبی دیداری است که میتواند به صورت حقیقی (مثل عکس)، مجازی (مثل انیمیشن)، ثابت (مثل نقاشی و گرافیک) و متحرک (مثل فیلم) تجسم پیدا کند. تصاویر در سه گونه (واقع نما)، (انتزاعی) و (نمادین) ظاهر میشوند
- ۶) دقت در ساختار حروف و بررسی گونه های نوشتاری مختلف این نکته را آشکار میسازد که عناصر نوشتاری با تمام حالتها و شکلهای متنوعشان، به سه روش کلی به نگارش درمی آیند: ۱. خوشنویسی ۲. حروف چینی ۳. دست نویس
- ۷) خوشنویسی در معنایی کلی عبارت است از خوش نوشتن حروف و کلمات با رعایت اصول هندسی و براساس قواعد از پیش تعیین شده.
- ۸) تحقق خوشنویسی نیازمند زمینه هایی است که از آن جمله می توان به (درک جامعه از نوشتار)، (اهمیت یافتن متن) و (ابزار نگارش) (مهارت) و (قوانینی مبتنی بر هندسه تحریر) اشاره کرد.
- ۹) خط کوفی: اولین قلمی است که برای کتابت قرآن بکار رفت و از آنجا که در شهر کوفه رونق پیدا کرد، آن را (کوفی) نامیدند.
- ۱۰) خط نسخ: در قرن سوم هجری قمری، این مقله به وسیله مقیاس هندسی و تناسبات هندسی و دقیقی که در خط کوفی وضع کرده بود، خط نسخ را پدید آورده و تکامل بخشید. امتیاز مهم این خط، رعایت نسبت در آن است که یکی از قواعد مهم خوشنویسی شمرده میشود
- ۱۱) خط محقق: این خط نخستین خطی است که از کوفی استخراج شد و تاثیر ذوق ایرانی در آن بارز است. محقق خطی باشکوه، با اندام درشت، با فاصله های منظم، یک دستور ساده است و چون هر حرف شکلی ثابت و معین دارد با حرف دیگری اشتباه نمی شود.
- ۱۲) خط ثلث: ثلث خطی پر حرکت و موج است و حالتی رقص گونه دارد. گردش قلم در این خط روان است و یک سوم آن را سطح و دو سوم آن را دور تشکیل میدهد و به همین دلیل آن را (ثلث) نامیده‌اند. حروف و کلمات با وجود درشتی، حالتی بهم پیوسته دارند و حلقه های حروف در آن مثل خط نسخ باز است.
- ۱۳) خط رقا: خطی است که بر اثر نیاز به تند و مختصر نویسی در مکاتبات (رقعه ها) به کاررفته از خط توقیع به وجود آمده، به همین سبب از آسانی و روانی برخوردار است.
- ۱۴) شیوه های تزئینی خطوط: ذهن خلاق و طبع نوجوی خوشنویسان سرزمین‌های اسلامی همراه با رشد و شکل گیری اقلام مختلف خوشنویسی، گونه های جدیدی را پدید می‌آورد که بیشتر جنبه تزئینی داشت. این نمونه ها گونه ای قلم خوشنویسی محسوب نمی گردند، بلکه ترکیبی خلاقانه اند که به منظور ابداع شکلهای نو در پی کشف ظرفیت‌های بصری نوشتار اجرا شده‌اند.
- ۱۵) طغرا: عبارت است نگارش کلمات و عبارات در ترکیبی کمائی شکل که حروف در آن به صورت منحنی و پیچیده با حرکات موازی اجرا می شود.
- ۱۶) همگام با رشد تکنولوژی و متناسب با گسترش ارتباطات بصری و ایجاد گرایش‌های جدید، اهداف نوینی در تایپوگرافی مطرح شد، که از آن جمله می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

۱. طراحی اقلام چاپی متنوع

۲. کمک به درک هرچه بهتر و بیشتر مفاهیم نوشتار

۳. ثبت نوشته در ذهن مخاطب

۴. بررسی قابلیت‌های تصویری و آشکار کردن موضوع نوشتار

۵. کشف جنبه های خلاق کاربرد حروف.

(۱۷) نمونه هایی از اقلام که منشأ خطوط سنتی (خوشنویسی) در آنها دیده میشود در خطهای لاتین، "اسکرپت" نامیده میشوند..

(۱۸) از مهم ترین ویژگی های خط فارسی، پیوستگی برخی از حروف به یکدیگر است. وجود این ویژگی بارز، یعنی اتصال حرفی از الفبا به حرف قبلی و یا بعدی خود، باعث می شود اشکال متنوعی از ترکیب حروف داشته باشیم.

(۱۹) هر یک از حروف الفبا ویژگی و شکل شاخصی دارد که آن را از دیگر حروف مجزا و قابل تشخیص می کند و هویت هر حرف را به وجود می آورد. ایجاد تغییرات در حروف (خط الگو) تا جایی مجاز است که ماهیت و شکل اصلی حروف آسیب نبیند و هر یک از حروف، شخصیت مستقل خود را حفظ کنند؛ به طوری که یک حرف طراحی شده به حرف دیگر تبدیل نشود و یا به شکلی غیر قابل تشخیص در نیاید.

(۲۰) خط کرسی محل قرارگیری و استقرار حروف است. خطی فرضی است، که حروف بر آن می نشینند و در رسم الخط انواع خطوط وجود دارد.

(۲۱) استفاده از قالب و شکل اصلی: در این روش، نخست ساختار اصلی یک حرف را ترسیم می کنیم تا حرف الگو به ساده ترین شکل خود در آمده و برای تغییرات بعدی در اختیار طراح قرار گیرد.

(۲۲) شناخت ویژگی های خط فارسی: الف - تنوع در اتصالات - ب - تنوع در شکل حروف پ - تنوع در ضخامت و ارتفاع حروف ت - جهت و حالت .

۲۳- قرار دادن حروف در قالب های هندسی: در این روش، زوایا و گردش منحنی های خط الگو را ساده کرده و ضخامت ها و نازکی حروف را تغییر شکل داده و یا حذف می کنیم و بدین ترتیب، آن ها را در یک قالب هندسی مشخص قرار می دهیم.

۲۴- هر نوشته برای منظور ویژه ای شکل میگیرد و طراح متناسب با نوع سفارش و هدفی که دارد؛ یکی از روشهای نگارش را انتخاب میکند. طراحی یک کلمه یا عبارت، میتواند با گرایش به خوشنویسی یا دست نویس انجام شود و یا کاملاً به صورت حروف چاپی صورت بگیرد. برای دستیابی به بهترین روش، لازم است افزون بر توجه به جذابیت شکل حروف، به تناسب شکل و محتوا و کارکرد اثر گرافیک نیز توجه نمود

(۲۵) مثبت و منفی: فضاهای مثبت و منفی حروف در نوشتار، نقش مهمی داشته و موجب ایجاد نوعی توجه و اهمیت بصری میگردد. بی شک، حرفی که در حالت مثبت یا منفی در صفحه فعال میشوند، میتوانند بر مخاطب خود تأثیری چشمگیر بگذارند.

(۲۶) برش خوردن: طراح می تواند با بریدن قسمت هایی از حروف توجه بیننده را جلب کند. علاوه بر این می تواند برای ایجاد توجه بصری بیشتر اجزای برش خورده را تا حدی جا به جا کند و به این ترتیب، متناسب با موضوع، نوعی تأکید بصری را در اثر خود وارد کند

(۲۷) خطوط دربرگیرنده: این خطوط، قدرت بیان حروف را افزایش میدهند. ویژگی خطوط دربرگیرنده که پیرامون حروف قرار می گیرند، وحدت و انسجام بخشیدن به کلمه است.

(۲۸) استفاده از تنوع حروف در ترکیب یک کلمه: این فن کاملاً با عرف و عادت ناسازگار است. نگارش یک کلمه با قلم های مختلف، آن را از حالت عادی خود خارج میکند و تأثیرات مختلف قلم های به کار رفته را برای رسیدن به معنا و تأثیری جدید با هم همراه میکند.

(۲۹) تقارن عامل مهمی در ایجاد تعادل و وحدت در شکل یک کلمه به شمار می رود و روحیه ای ساده، متین و رسمی به کار می بخشد. اساس این روش شامل ایجاد نظم و

قرینگی کامل یا نسبی در اجزای یک ترکیب نوشتاری است اما باید توجه داشت، تأکید و اغراق در این زمینه ممکن است اثر را یکنواخت، تکراری و کسالت بار کند.

(۳۰) بافت ها در نمایش احساسات بصری نقش مهمی دارند و استفاده بجا و خلاق از آنها، میتواند بیان قوی تری در طراحی حروف ایجاد کند. گاه استفاده از مواد ویژه برای رسیدن به بافت مناسب، خود عاملی در شکل گیری جلوه های جدید در شکل و بیان حروف خواهد شد.